

Network Structures as a Factor in Violation of the Principle of Completeness of Financial Reporting

Serhii Lehenchuk¹, Dmytro Zakharov²

Abstract.

Introduction. The principle of full disclosure is fundamental to ensuring the reliability and usefulness of financial reporting. Its essence is that financial information should reflect all facts, events, and potential consequences of economic activity that can affect users' decision-making. In the Conceptual Framework of IFRS, completeness is considered a qualitative characteristic of a reliable presentation: information should be complete, neutral, and error-free. In Ukrainian legislation, the principle is enshrined in the Law "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", which emphasizes the need to include both actual and potential consequences of economic transactions in the reporting. In the context of network structures, opportunities arise for concealing liabilities, manipulating transfer pricing, falsifying indicators, and incomplete disclosure of transactions with related parties.

Research methods. The research applies methods of analysis, synthesis, comparison, generalization, institutional approach, and case study to examine international and Ukrainian practices of violating the principle of completeness.

The purpose of the article is to study the essence of the principle of completeness in accordance with IFRS and the legislation of Ukraine, as well as to identify the mechanisms of its violation in the conditions of complex corporate structures.

Results. The theoretical and normative foundations of the principle of full disclosure are analyzed, and the main types of manipulations are identified: concealing transactions with related parties, offsetting liabilities for the balance sheet, non-disclosure of significant transactions, falsifying indicators, and masking beneficiaries. International and Ukrainian examples of violations of the principle of full disclosure are studied. A comparison of international and Ukrainian cases proves that in both cases, the main factor was the existence of complex networks of corporate ties. They created opportunities for circumventing the requirements of completeness and concealing essential information. The results obtained allow us to assert that ensuring the completeness of financial information is possible only under the condition of a comprehensive combination of regulatory requirements, independent audit, and transparency of the ownership structure.

Prospects. Further research is required to quantify the scale of incomplete disclosure of information, the use of digital technologies to identify anomalies in reporting, and to improve institutional control practices in Ukraine.

Keywords: accounting principles, the principle of full disclosure, financial reporting, related parties, corporate networks, transparency, IFRS.

Received: 19 September 2025 | **Revised:** 20 September 2025 | **Accepted:** 8 October 2025 | **Published:** 30 November 2025

Suggested Citation

Legenchuk, S. F., Zakharov, D. M. (2025). Network Structures as a Factor in Violation of the Principle of Completeness of Financial Reporting. *Herald of Economics*, 4, 61-72. DOI: 10.35774/visnyk2025.04.061.

This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 License (<http://www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits use and distribution in any medium, provided the original work is properly cited and the use is non-commercial.

2025 The Author(s).

¹ Serhii Lehenchuk, Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-3975-1210

E-mail: lsf@ztu.edu.ua

² Dmytro Zakharov, Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-3423-0093

E-mail: dima.zakharov@ztu.edu.ua

Мережеві структури як фактор порушення принципу повноти фінансової звітності

Сергій Легенчук¹, Дмитро Захаров¹

Державний університет «Житомирська політехніка»

Анотація.

Вступ. Принцип повного висвітлення є фундаментальним для забезпечення достовірності та корисності фінансової звітності. Його сутність полягає у тому, що фінансова інформація повинна відображати всі факти, події та потенційні наслідки господарської діяльності, які можуть вплинути на ухвалення рішень користувачами. У Концептуальній основі МСФЗ повнота розглядається як якісна характеристика достовірного подання: інформація має бути повною, нейтральною та позбавленою помилок. В українському законодавстві принцип закріплено у Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», де наголошено на необхідності включення до звітності як фактичних, так і потенційних наслідків господарських операцій. В умовах мережевих структур виникають можливості для приховування зобов'язань, маніпуляцій трансфертним ціноутворенням, фальсифікації показників та неповного розкриття угод із пов'язаними сторонами.

Методи. Використано методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, інституційний підхід та кейс-стаді для вивчення міжнародних і українських практик порушення принципу повноти.

Мета статті полягає у дослідженні сутності принципу повноти відповідно до МСФЗ та законодавства України, а також у виявленні механізмів його порушення в умовах складних корпоративних структур.

Результати. Проаналізовано теоретико-нормативні основи принципу повного висвітлення, ідентифіковано основні види маніпуляцій: приховування операцій із пов'язаними особами, виведення зобов'язань за баланс, нерозкриття значних угод, фальсифікацію показників та маскування бенефіціарів. Досліджено міжнародні та українські приклади порушення принципу повного висвітлення. Порівняння міжнародних та українських випадків доводить, що в обох випадках провідним чинником стало існування складних мереж корпоративних зв'язків. Саме вони створювали можливості для обходу вимог повноти та приховування суттєвої інформації.

Перспективи. Подальших досліджень потребує кількісне оцінювання масштабів неповного розкриття інформації, використання цифрових технологій для виявлення аномалій у звітності та удосконалення інституційної практики контролю в Україні.

Ключові слова: принципи бухгалтерського обліку, принцип повного висвітлення, фінансова звітність, пов'язані сторони, корпоративні мережі, прозорість, МСФЗ.

Постановка проблеми. Принцип повного висвітлення бухгалтерського обліку вимагає, щоб фінансова звітність містила всі необхідні дані про діяльність підприємства, без пропусків інформації, що може вплинути на ухвалення рішень користувачами інформації. Згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), повнота є складовою якісної характеристики достовірності: для правдивого відображення інформація має бути повною, нейтральною та без помилок [1]. Повне представлення інформації означає включення всієї інформації, необхідної користувачу для розуміння економічних явищ, з відповідними описами та поясненнями [1]. В українському законодавстві принцип повноти закріплений у ст. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Закон визначає принцип повного висвітлення так: «Фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що ухвалюються на її основі» [2]. Таким чином, і міжнародні стандарти, і національні норми містять вимогу щодо всебічного відображення фінансової інформації без умисних пропусків чи приховування (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика принципу повного висвітлення інформації за МСФЗ та ЗУ
«Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

Критерій	МСФЗ	Закон України
Основний акцент	Інформація має бути повною, нейтральною та позбавленою помилок.	Фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій.
Обсяг розкриття	Включення всієї інформації, необхідної для розуміння економічних явищ користувачами.	Включення інформації як про вже здійснені події, так і про можливі ризики та зобов'язання
Фокус	Забезпечення правдивого подання економічної реальності через повноту інформації.	Практичне застосування для прийняття рішень: підкреслюється вплив як минулих, так і майбутніх факторів.
Рівень деталізації	Концептуальний рівень (частина Концептуальної основи МСФЗ).	Норма прямої дії у національному законодавстві.

Джерело: розроблено авторами на основі Концептуальної основи МСФЗ та ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».

Попри однозначність трактування принципу повного висвітлення, в сучасній практиці трапляються системні його порушення, особливо в умовах складних корпоративних структур. Мережі компаній, зокрема вертикально інтегровані бізнес-групи, холдинги, пов'язані (афілійовані) суб'єкти, створюють ризики для розкриття всієї інформації у звітності. У межах таких груп можуть проводитися операції на преференційних умовах, що неприйнятні незалежним сторонам, чи за непрозорим ціноутворенням, що спотворює фінансові показники. В МСБО 24 «Розкриття інформації про зв'язані сторони» передбачається, що відносини між пов'язаними сторонами відрізняються від ринкових – пов'язані сторони можуть укласти угоди, які не були б здійснені між незалежними сторонами [3]. Так, у п. 5 МСБО 24 зазначається, що «...суб'єкти господарювання часто здійснюють частину своєї діяльності через дочірні, спільні та асоційовані підприємства. За таких обставин суб'єкт господарювання здатний впливати на фінансову або операційну політику об'єкта інвестування завдяки наявності контролю, спільного контролю або суттєвого впливу» [3]. Такі ситуації створюють особливу потребу в необхідності розкривати всю інформацію про особливі взаємозв'язки між суб'єктами господарювання, аби користувачі звітності правильно оцінювали фінансовий стан і результати компанії. Якщо інформація про операції в межах мережових зв'язків та спільні інтереси не повністю розкрита, виникає порушення принципу повного висвітлення. Наприклад, у випадку скандалу з українським ПриватБанком виявлено, що понад 95% корпоративного кредитного портфеля становили позики компаніям, пов'язаним із власниками банку [4]. У фінансовій звітності банк не розкривав масштабу цих операцій як угод із пов'язаними сторонами, що призвело до введення користувачів у оману щодо реальної структури ризиків та платоспроможності установи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження принципу повноти у бухгалтерському обліку концентруються на його ролі у забезпеченні достовірності та правдивого подання фінансової інформації. Міжнародна рада з бухгалтерських стандартів (IASB) визначає повноту інформації як одну з ключових якісних характеристик фінансової звітності, що разом із нейтральністю та відсутністю помилок формує основу для ухвалення рішень інвесторами та іншими користувачами [1]. Українські науковці у своїх роботах підкреслюють практичну значущість принципу повного висвітлення, оскільки він безпосередньо пов'язаний із прозорістю бізнес-середовища та довірою до корпоративного сектору. У статті В. А. Кулик, М. О. Любимова, Л. Л. Тягнирядно обґрунтовано необхідність трансформації принципів бухгалтерського обліку відповідно до динаміки економічного розвитку та поширення інформаційно-комунікаційних

технологій. Автори наголошують на потребі розширення переліку принципів, закріплених у національному законодавстві, зокрема введення принципів систематизації та персоніфікації, що посилює акцент на адаптивності й прозорості облікової системи [5]. Подібний підхід підкреслює, що розвиток принципу повноти неможливий без його постійного оновлення та гармонізації з європейськими й міжнародними стандартами. А. В. Дмитренко та О. В. Пустяк у своїй роботі досліджують значення принципів бухгалтерського обліку в контексті спільної діяльності підприємств. Науковці зазначають, що дотримання принципів, серед яких важливе місце посідає повнота, забезпечує захист інтересів внутрішніх та зовнішніх користувачів звітності [6].

Значна частина зарубіжної літератури присвячена практичним аспектам порушення принципу повноти. У міжнародних дослідженнях наголошується, що використання пов'язаних сторін, спеціальних компаній та офшорних структур є типовим інструментом приховування зобов'язань і викривлення звітності. Класичні праці С. Л. Шварж та публікації щодо скандалу в компанії «Enron» [7] акцентують на зловживанні механізмом спеціальних цільових підприємств (SPV), що дало змогу приховувати боргові зобов'язання. Щодо практичних кейсів в Україні, то аналітичні матеріали НБУ та звіти міжнародних аудиторських компаній [4; 8] доводять, що відсутність належного контролю та розкриття інформації про пов'язані сторони призвели до масштабних фінансових втрат і втрати довіри інвесторів. Дослідження українських авторів також підкреслюють, що слабкість інституційного контролю та недостатня практика застосування норм МСФЗ залишають ризики для подальшого порушення принципу повноти.

Постановка завдання. Метою статті є визначення підходів у сучасних корпоративних мережах щодо сприяння порушення принципу повноти у бухгалтерському обліку та звітності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз нормативної бази демонструє, що принцип повного висвітлення є фундаментальним як для МСФЗ, так і для українських стандартів. У МСФЗ поняття повного висвітлення розкривається через призму якісних характеристик звітності. Згідно з Концептуальною основою МСФЗ, однією з умов правдивого представлення є повнота відображення інформації, що означає включення всіх аспектів і пояснень, необхідних користувачу для розуміння фінансових показників [1]. Тобто пропуск будь-яких суттєвих даних може зробити звітність неповною та оманливою. В українському бухгалтерському обліку принцип повного висвітлення чітко закріплений законодавчо. Фінансова звітність має містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій, які можуть вплинути на рішення користувачів [2]. Йдеться не лише про вже здійснені факти господарської діяльності, а й про можливі наслідки та ризики, які мають бути розкриті. Наприклад, не лише відобразити укладений контракт, а й розкрити зобов'язання за гарантіями чи ймовірні збитки за судовими позовами. Таким чином, сутність принципу повноти полягає у всеохопному висвітленні фінансової інформації без замовчування суттєвих деталей. Для зовнішніх користувачів (інвесторів, кредиторів, регуляторів) є критичним з огляду на те, що рішення щодо інвестування або кредитування ухвалюються на основі фінзвітності, і якщо звітні дані неповні, рішення можуть бути хибними. Принцип повного висвітлення тісно пов'язаний з іншими принципами та якісними характеристиками інформації (достовірність, прозорість, правдивість відображення господарських операцій). Порушення повноти підриває довіру до фінансової звітності та може кваліфікуватися як введення в оману.

Порушення принципу повноти можуть набувати різних форм: замовчування контрольованих операцій та бізнес-зав'язків, приховування афілійованих осіб, невідображення формування резервів, відсутність порівняльної інформації тощо. Спільним для вказаних випадків є те, що суттєва інформація, необхідна для розуміння фінансового стану або результатів, не доводиться до користувачів. Більшість з цих порушень пов'язані безпосередньо з наявністю складних

мереж компаній. У процесі утворення таких мереж зобов'язання можна приховати, якщо перенести їх на іншу юридичну особу в групі; прибуток можна «перекачати» на іншу структуру через внутрішні угоди.

Корпоративні мережі утворюються через сукупність юридичних осіб, що об'єднані відносинами контролю чи спільного економічного інтересу. До корпоративних мереж належать холдингові компанії, фінансово-промислові групи, вертикально інтегровані структури, а також неформальні об'єднання через афілійованих власників. Такі структури не є протизаконними, однак саме в таких умовах часто виникають можливості для непрозорих операцій. Механізми порушення повноти інформації, що реалізуються в мережах, зазвичай, спираються на використання пов'язаних осіб для досягнення цілей, які було б неможливо або ризиковано реалізувати зі сторонніми контрагентами.

Пов'язані особи можуть бути інструментом для прихованого переміщення фінансових ресурсів, генерації прибутку «на папері» чи маскуванню ризиків. Важливо зазначити, що такі дії зазвичай супроводжуються неповним документальним відображенням. Тобто у фінансових документах фіксується лише частина інформації (наприклад, факт операції без згадки про афілійованість чи невідповідність ціни ринку). У результаті зовнішні користувачі не отримують цілісної картини.

Наприклад, схема трансфертного ціноутворення може бути законною з погляду податкового законодавства (якщо ціни відповідають правилам трансфертного ціноутворення), однак з погляду принципу повноти фінансової звітності важливо розкрити такі операції. В МСФЗ існує чітка вимога, щоб фінансові звіти містили інформацію про всі відносини з пов'язаними сторонами, операції і залишки за ними, включно із зобов'язаннями [9]. Якщо компанія структурувала операцію так, щоб формально обійти визначення «пов'язаності» або не проводити її через бухгалтерські рахунки основної компанії, то таку ситуацію доцільно розглядати як використання законодавства та регуляторних процедур, що веде до порушення принципу повного розкриття.

У світовій практиці відомо чимало випадків, коли неповне розкриття інформації у фінансовій звітності, пов'язане з мережами компаній, призводило до серйозних наслідків. Класичним кейсом недотримання принципу повного висвітлення є криза в компанії «Enron» [7]. Енергетична корпорація «Enron» створила розгалужену мережу спеціальних компаній (SPE/SPV) для винесення позик і збиткових активів за межі балансу. Завдяки тому, що ці SPV не були юридично дочірніми (Enron володіла ними менше, ніж на 50%), вони не включалися до консолідованої звітності за тодішніми правилами. Таким чином, Enron не показувала значну частину боргів у своїй звітності, що було серйозним порушенням повноти. Керівництво компанії свідомо подавало «заплутану та неправдиву» фінзвітність, маскуючи сотні мільйонів доларів боргів [7]. Інвестори до останнього моменту не усвідомлювали справжнього фінансового стану компанії. Скандал «Enron» призвів до її банкрутства і глобальних змін у регулюванні: ухвалено Закон Сарбейнса–Окслі (посилення вимог до фінансового контролю в США) [10], а в МСФЗ з'явився новий стандарт IFRS 10, який встановив, що консолідувати потрібно на основі контролю, а не формальної частки володіння – аби запобігти повторенню таких ситуацій [11; 12].

Іншим прикладом маніпуляцій з фінансовою звітністю та порушенням принципу повного висвітлення є Steinhoff International. Розслідування Reuters виявило, що «Steinhoff» не повідомив інвесторам про майже \$1 млрд транзакцій зі спорідненою компанією «GT Branding Holding» всупереч вимогам закону [13]. Компанія мала 45% в цій структурі та надала їй позику у 810 млн швейцарських франків, але ці дії не були належним чином розкриті у проспектах емісії та звітності [13]. Експерти зазначили, що така операція є суттєвою і підпадає під вимоги ЄС про розкриття всіх значних угод з пов'язаними сторонами. Проте «Steinhoff» намагався

тракувати норми на свою користь, стверджуючи, що розкриття могло не вимагатися [13]. Ситуація є прикладом свідомого порушення принципу повноти, де керівництво використало прогалини у визначенні «суттєвості», щоб не розкривати угоду з афілійованою фірмою. Коли цей факт оприлюднився, акції «Steinhoff» впали, компанія зазнала кризи довіри, а аудит виявив багатомільярдні махінації в її бухгалтерії. У звітах згадується, що скандал «Steinhoff» називали «Енроном Південної Африки», оскільки він теж включав масштабні недостовірні операції та нерозкриті афілійовані структури [14].

Наведені приклади ілюструють різні вектори однієї проблеми. У випадку Enron йдеться про приховування боргів через мережу структур, у «Steinhoff» про нерозкриття афілійованих транзакцій. Спільним є те, що ключова інформація про фінансовий стан була відсутня або спотворена у звітності, що водночас стало можливим завдяки існуванню складних корпоративних зв'язків. Варто зазначити, що за результатами цих скандалів, регулятори та інвестори зробили висновки, зокрема посилились стандарти, вимоги до аудиту та відповідальність менеджменту за неправдиву звітність.

В Україні також відомі приклади, коли проблема порушення принципу повноти через афілійовані структури набула суттєвого масштабу та впливу на державу. Одним з найбільших кейсів такого порушення є справа «ПриватБанку». В 2016 р. найбільший комерційний банк країни був націоналізований. Після націоналізації з'ясувалося, що банк був об'єктом багаторічних махінацій своїх власників, пов'язаних з прихованим кредитуванням афілійованих компаній. Згідно з розслідуванням компанії «Kroll», «понад 95% корпоративного кредитного портфеля банку перед націоналізацією становили позики сторонам, пов'язаним з колишніми акціонерами та їх афіліатами» [4]. У фінансовій звітності банку не розкривалась інформація, що ризики кредитного портфеля майже повністю зосереджені на фірмах, пов'язаних з власниками. Для приховування цього факту менеджмент здійснював багаторазові неправдиві подання фінансової позиції, вдавався до шахрайства та фальсифікації обліку [4]. Схема включала рефінансування старих кредитів новими позиками для пов'язаних осіб (loan recycling), використання численних офшорних SPV та внутрішнього «тіньового банку» в середині ПриватБанку, що координував ці операції. У підсумку утворився борг у понад \$5,5 млрд дол. [4]. Висновки розслідування фактично підтвердили, що без неправдивої бухгалтерії та маскування пов'язаності таких масштабних зловживань не можна було б приховувати [4]. Після цієї ситуації НБУ суттєво посилив нагляд за операціями банків з інсайдерами і ввів жорсткіші вимоги щодо розкриття інформації про пов'язаних осіб у банківській звітності.

Наступним прикладом порушення принципу повного висвітлення в Україні є компанія «Mriya Agro Holding». Варто зазначити, що компанія належала до найбільших агрохолдингів країни, а акції котирувались на Франкфуртській біржі. У серпні 2014 р. «Mriya» оголосила дефолт за борговими зобов'язаннями, що стало шоком для інвесторів. Компанія раптово повідомила про неспроможність виплатити \$9 млн відсотків і \$120 млн тіла кредитів [15]. Під час реструктуризації з'ясувалось, що реальна сума боргу «Mriya» разом з гарантіями афілійованим компаніям становила близько \$1,3 млрд [15]. Встановлено, що власники використовували складну мережу пов'язаних фірм, зокрема офшорних, через які залучали додаткові кредити, гарантії та виводили кошти. Частина коштів від облігацій і кредитів, отриманих самим холдингом, виводилася на підконтрольні родині компанії за кордоном (зокрема, через рахунки у швейцарських та кіпрських банках) [8]. Окрім цього, «Mriya» завищувала звітні показники (площі землі), аби справляти краще враження на інвесторів. Стався масштабний обман інвесторів через неповноту і недостовірність звітності. Публічні звіти не відображали ні повного обсягу боргів, ні пов'язаності значної частини контрагентів. Після дефолту з'ясувалось, що компанія була фактично пірамідою, де нові борги покривали старі, а активи виводилися власниками –

ситуація, схожа з описаною як «Ponzi scheme» ліквідаторами [8]. Наслідком стало банкрутство та розпродаж активів «Mriya», втрати міжнародних інвесторів, кримінальні справи та загальна недовіра до українських емітентів.

Схеми порушення принципу повноти в Україні багато в чому подібні до міжнародних, але мають більш відкритий характер через слабший інституційний контроль. Випадки з «ПриватБанком» та «Mriya» демонструють, що навіть великі, публічно значимі компанії можуть роками здійснювати масштабні операції з пов'язаними особами, які не відображаються у фінансовій звітності в повному обсязі. Це стало можливим через поєднання факторів: по-перше, недостатній корпоративний контроль (незалежні директори, комітети з аудиту часто відсутні чи формальні), а по-друге, слабкий зовнішній нагляд (регулятори до кризи ПриватБанку недооцінювали ризик пов'язаних кредитів). Варто зазначити, що ситуація з контролем за розкриттям в Україні змінюється. Наприклад, НБУ після 2016 р. запровадив суворіші вимоги і регулярний моніторинг операцій банків з пов'язаними особами, а нове законодавство про аудит 2018 р. створило систему суспільного нагляду, що має підвищити якість перевірки звітності.

У таблиці 2 наведено типи порушень принципу на основі проаналізованих практичних ситуацій.

Таблиця 2

Типи порушень принципу повноти в бухгалтерському обліку

Тип зловживання	Порушення принципу повноти	Приклад
Приховування операцій з пов'язаними особами	Користувачі звітності не отримують інформації про реальні ризики та залежності.	ПриватБанк – понад 95 % корпоративного портфеля становили кредити пов'язаним компаніям.
Виведення зобов'язань за баланс	Неповне відображення боргового навантаження у звітності → інвестори отримують викривлену картину.	Enron – приховування мільярдних боргів у спеціальних структурах.
Нерозкриття значних угод	Порушується вимога розкривати всю суттєву інформацію, користувачі вводяться в оману.	Steinhoff – нерозкриття угоди на \$1 млрд із спорідненою компанією.
Фальсифікація показників	Пропуски та викривлення спотворюють достовірність звітності.	Mriya Agro Holding – завищення площ та приховування \$1,3 млрд боргів.
Приховування бенефіціарів та структури власності	Зовнішні користувачі не знають, хто реально впливає на фінансову політику.	Використання офшорних структур у кейсі Mriya.

Джерело: розроблено авторами на основі [4; 7; 8; 13].

Проаналізовані випадки демонструють, що принцип повного висвітлення є критично важливим для достовірності фінансової звітності, а його порушення найчастіше пов'язані з цілеспрямованими діями менеджменту або власників. Усі розглянуті приклади демонструють, що наявність мережі афілійованих структур створює можливості для інформаційних лагун. Вертикальна інтеграція чи холдингова структура дають керівництву інструменти маніпуляції, що дають змогу перерозподілити витрати чи витрати між суб'єктами однієї групи, сховати збиткові активи в конгломераті, забезпечити фіктивні продажі чи кредити між «своїми». Якщо до цього додається низький рівень прозорості та контролю, то принцип повноти опиняється під загрозою.

Виявлені механізми маніпуляцій можна умовно згрупувати за їх впливом на звітність: 1) неповнота розкриття у примітках – коли певні угоди чи відносини не згадані; 2) неповнота в звітності про фінрезультати – коли значні елементи не відображені взагалі; 3) прихована залежність / афілійованість – коли формально операції виглядають на ринкових умовах, але

насправді укладені між пов'язаними сторонами. Кожен із цих видів порушень призводить до того, що користувач звітності отримує спотворену інформацію. Тут важливо зауважити, що в сучасній практиці існує тенденція до посилення вимог прозорості, про що свідчить ухвалення МСФЗ 10, МСФЗ 12 щодо розкриття інтересів у інших структурах, вдосконалення МСБО 24), в США – впровадження Sarbanes-Oxley Act, в ЄС – Директиви щодо прозорості та розкриття бенефіціарів. Однак навіть найкращі стандарти не гарантують повноти інформації без належного правозастосування та контролю.

З метою запобігання порушенню принципу повноти використовують різні механізми, які можна поділити на нормативні й інституційні. Порівняльну характеристику підходів зведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Міжнародні практики забезпечення контролю і розкриття інформації

Практика	Опис і призначення	Приклади реалізації
Обов'язкове консолідування та розкриття структур	Вимоги облікових стандартів об'єднувати фінзвітність групи компаній (консолідувати) на основі фактичного контролю, а також розкривати інформацію про неконсолідовані структури.	МСФЗ 10 – запроваджений після скандалів Enron, вимагає консолідувати навіть ті компанії, де у материнської доля = 0%, якщо є контроль [16]. МСФЗ 12 – вимагає розкриття інформації про структури, що не підлягають консолідуванню (спеціальні фонди) [16].
Розкриття угод з пов'язаними сторонами	Чіткі вимоги розкривати в примітках до фінзвітності всі суттєві транзакції з пов'язаними особами, включно з характером взаємовідносин, обсягами, непогашеними залишками, зобов'язаннями.	МСБО 24 – зобов'язує показувати наявність контролю чи спільного контролю, ключових менеджерів, а також детально розкривати суми операцій, залишки заборгованостей, зобов'язання, умови транзакцій тощо [9]. Регламент ЄС 2017/1131 посилив вимоги до проспектів щодо афілійованих угод [17].
Незалежний аудит та форензик	Проведення обов'язкового аудиту фінзвітності зовнішніми аудиторськими фірмами, які повинні перевірити повноту розкриття. Додатково застосування процедур forensic audit у разі підозри на шахрайство.	Міжнародні стандарти аудиту (МСА 550 «Пов'язані сторони») – вимагає від аудитора виявляти та оцінювати ризики суттєвих викривлень, пов'язаних з неповним розкриттям афілійованих осіб.
Посилення відповідальності менеджменту	Законодавче закріплення особистої відповідальності керівників (гендиректора, фіндиректора) за достовірність і повноту фінансової звітності.	Закон Сарбейнса-Окслі (SOX, США) – зобов'язує CEO/CFO публічних компаній сертифікувати фінзвітність; за свідомо неправдиву звітність – кримінальна відповідальність [10].
Розкриття кінцевих бенефіціарів та структури власності	Вимога публічно розкривати інформацію про кінцевих власників компаній та структуру групи, щоб користувачі могли ідентифікувати потенційно пов'язані сторони.	Національні регулятори запровадили реєстри бенефіціарних власників. В Україні – з 2019 р. діє вимога розкриття бенефіціарів для всіх юросіб [18]. В ЄС – директива AMLD 4/5 зобов'язує створювати публічні реєстри [19].

Джерело: розроблено авторами на основі нормативно-правових документів щодо запобігання порушенню принципу повноти.

Згідно з таблицею 3, на міжнародному рівні сформовано систему норм і практик, які мають забезпечити повноту фінансової інформації. Ключову роль відіграють стандарти фінансової звітності, що встановлюють, що і як слід показувати. Наприклад, консолідувати всі контрольовані компанії, розкривати угоди з пов'язаними сторонами, але не менш важливою є система контролю.

Для України більшість перелічених механізмів теж актуальні, але їх впровадження знаходиться на різних стадіях. Після переходу великого бізнесу на МСФЗ (поступово з 2000-х, для банків і публічних компаній обов'язково з 2012 р., підтверджено законом 2017 р.) нормативна база наблизилась до міжнародної. Тобто формально українські підприємства публічного інтересу мають ті самі вимоги до консолідації та розкриття, що й закордонні (через імплементацію МСФЗ). Однак інституційна ефективність все ще розвивається: механізм енфорсменту фінзвітності історично був слабким, адже фондовий ринок невеликий, НКЦПФР обмежена в ресурсах. Лише останніми роками ситуація поліпшується – прикладом є оприлюднення аналізу порушень аудиторських фірм у процесі перевірки звітності, де прямо вказано на непоодинокі випадки нерозкриття потрібної інформації у звітах клієнтів [20]. Прозорість та тиск на аудиторів стимулює і компанії ставитися відповідальніше до дотримання принципу повноти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Принцип повного висвітлення передбачає забезпечення достовірності інформації в бухгалтерському обліку. В сучасних умовах дотримання принципу стикається із серйозними викликами. Складні мережі компаній, відносини контролю та впливу між суб'єктами господарювання створюють середовище, де важлива фінансова інформація може бути прихована або спотворена. Принцип повного висвітлення бухгалтерського обліку залишається одним із найважливіших принципів, що забезпечують корисність фінансової звітності. Його порушення є не просто технічним недоліком, а дією, яка підриває основи довіри в економіці. Сучасний практичний досвід підкреслює, що у глобалізованому світі мереж капіталу прозорість є критичною вимогою до суб'єктів господарювання. Українським компаніям, які прагнуть залучити інвестиції і конкурувати на світових ринках, необхідно повною мірою інтегрувати принцип повноти висвітлення у свою діяльність, де-юре і де-факто. Тільки тоді фінансова звітність буде по-справжньому правдивим відображенням бізнес-реальності.

Перспективи подальших досліджень у сфері дотримання принципу повноти у бухгалтерському обліку полягають у поглибленому вивченні кількісних і якісних проявів цього явища. Особливого значення набуває аналіз впливу структури власності та корпоративних мереж на рівень прозорості звітності, а також розроблення індикаторів для виявлення прихованих операцій між пов'язаними сторонами.

Література

1. Conceptual Framework for Financial Reporting. International Accounting Standards Board. 2018. <https://www.ifs.org/content/dam/ifs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV: станом на 3 верес. 2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 24 (МСБО 24). Розкриття інформації про зв'язані сторони: Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_043#Text.
4. Національний банк України. Kroll підтвердили: до націоналізації ПАТ «Приватбанк» було об'єктом масштабних та скоординованих шахрайських дій, що призвело до збитків мінімум у 5,5 млрд дол. Національний банк України. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kroll-pidtvrdili-do-natsionalizatsiyi-pat-privatbank-bulo-obyektom-masshtabnih-ta-skoordinovanih-shahrayskih-diy-scho-prizvelo-do-zbitkiv>.
5. Кулик В. А., Любимов М. О., Тягнирядно Л. Л. Принципи обліку: стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер.: *Економічні науки*. 2019. № 1. С. 71-76. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpush_2019_1_11.

6. Дмитренко А. В., Пустяк О. В. Принципи бухгалтерського обліку як складова методології бухгалтерського обліку спільної діяльності суб'єктів господарювання. Молодий вчений. 2016. № 5. С. 53-56. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_16.
7. Schwarcz S. L. Enron and the Use and Abuse of Special Purpose Entities in Corporate Structures. *University of Cincinnati Law Review*, Vol. 70, p. 1309, 2006, Duke Law School Legal Studies Paper No. 28. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.306820>.
8. Credit Suisse Account Played Role in Scheme That Destroyed Ukrainian Agriculture Firm. OCCRP. <https://www.occrp.org/en/project/suisse-secrets/credit-suisse-account-played-role-in-scheme-that-destroyed-ukrainian-agriculture-firm#:~:text=In%20the%20arbitration%20document%20obtained,owned%20BVI%20shell%20company>.
9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 24 (МСБО 24). Розкриття інформації про зв'язані сторони: Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_043#Text.
10. Закон Сарбейнса-Окслі – застосування компаніями. Академія PwC. 2016. https://www.pwc.com/ua/uk/services/corporate_trainings/assets/SOX_ukr.pdf.
11. The Enron Scandal: A Comprehensive Overview. Learnsignal. URL: <https://www.learnsignal.com/blog/the-enron-scandal-overview/>.
12. How to Consolidate Special Purpose Entity - CPDbox - Making IFRS Easy. CPDbox - Making IFRS Easy. <https://www.cpdbox.com/ifrs-consolidate-spe/>.
13. Bergin T., Pal A. Steinhoff didn't tell investors about nearly \$1 billion in deals. Reuters. 2017. <https://www.reuters.com/article/business/steinhoff-didnt-tell-investors-about-nearly-1-billion-in-deals-idUSKBN1D81BY/#:~:text=LONDON%20%28Reuters%29%20,filings%20and%20prospectuses%20has%20found>.
14. Naude P., Hamilton Br., Ungerer M., Malan D., De Klerk M. Business Perspectives on the Steinhoff Saga Special Report June 2018. *USB Management Review*. https://www.researchgate.net/publication/337740231_BUSINESS_PERSPECTIVES_ON_THE_STEINHOFF_SAGA_SPECIAL_REPORT_JUNE_2018.
15. Why agroholdings go bankrupt. The case of Mriya. Large Scale Agriculture. <https://www.largescaleagriculture.com/home/news-details/why-agroholdings-go-bankrupt-the-case-of-mriya/#:~:text=Getting%20into%20trouble>.
16. Міжнародний стандарт фінансової звітності 10 (МСФЗ 10). Консолідована фінансова звітність: Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2013 р.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_065#Text.
17. Regulation (EU) 2017/1131 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on money market funds. 169, 30.6.2017, p. 8–45. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/1131/oj/eng>.
18. Розкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників. Think brave. Останні новини бізнесу України. https://biz.ligazakon.net/aktualno/14090_rozkrittja-nformats-pro-kntsevikh-benefitsarnikh-vlasnikv.
19. AML-директиви: як вони змінюють «правила гри»? I-C-G. <https://i-c-g.com.ua/aml-direktivi-shho-tse-za-dokumenti-ta-yak-voni-zminuyut-pravila-gri-v-mizhnarodnomu-biznesi/?lang=uk>.
20. Аналіз порушень суб'єктами аудиторської діяльності професійних вимог щодо якості аудиторських послуг за 2023 рік. Рішення Ради Аудиторської палати України від 29.02.2024 протокол № 135.

References

1. International Accounting Standards Board. (2018). *Conceptual Framework for Financial Reporting*. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>. [in English].

-
2. *On Accounting and Financial Reporting in Ukraine*: Law of Ukraine No. 996-XIV of July 16, 1999, as of September 3, 2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>. [in Ukrainian].
 3. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 24 (IAS 24). *Rozkryttia informatsii pro zv'iazani storony* [Related Party Disclosures]. International Accounting Standards Board. 2012. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_043#Text. [in Ukrainian].
 4. Natsionalnyi bank Ukrainy. (2016). *Kroll confirmed: before nationalization, PJSC "PrivatBank" was the subject of large-scale and coordinated fraudulent actions that led to losses of at least USD 5.5 billion*. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kroll-pidtvverdili-do-natsionalizatsiyi-pat-privatbank-bulo-obyektom-masshtabnih-ta-skoordinovanih-shahrayskih-diy-scho-prizvelo-do-zbitkiv>. [in Ukrainian].
 5. Kulyk, V. A., Liubymov, M. O., Tiahnyriadno, L. L. (2019). Pryntsypy obliku: stan ta perspektyvy rozvytku [Principles of accounting: state and prospects of development]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Seriya: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Series: Economic Sciences*, 1, 71–76. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpusk_2019_1_11. [in Ukrainian].
 6. Dmitrenko, A. V., Pustyak, O. V. (2016). Principles of accounting as a component of accounting methodology for joint activities of business entities. *Young Scientist*, 5, 53–56. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_16. [in Ukrainian].
 7. Schwarcz, S. L. (2006). Enron and the Use and Abuse of Special Purpose Entities in Corporate Structures. *University of Cincinnati Law Review*, 70, 1309. Duke Law School Legal Studies Paper No. 28. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.306820>. [in English].
 8. OCCRP. (2018). *Credit Suisse Account Played Role in Scheme That Destroyed Ukrainian Agriculture Firm*. <https://www.occrp.org/en/project/suisse-secrets/credit-suisse-account-played-role-in-scheme-that-destroyed-ukrainian-agriculture-firm>. [in English].
 9. International Accounting Standard 24 (IAS 24). *Related Party Disclosures: Standard of the International Accounting Standards Board dated 01.01.2012*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_043#Text. [in Ukrainian].
 10. Sarbanes–Oxley Act – application by companies. Akademia PwC. 2016. https://www.pwc.com/ua/uk/services/corporate_trainings/assets/SOX_ukr.pdf. [in Ukrainian].
 11. Learnsignal. (2020). *The Enron Scandal: A Comprehensive Overview*. <https://www.learnsignal.com/blog/the-enron-scandal-overview/>. [in English].
 12. CPDbox. (2019). *How to Consolidate Special Purpose Entity – CPDbox – Making IFRS Easy*. <https://www.cpdbox.com/ifrs-consolidate-spe/>. [in English].
 13. Bergin, T., Pal, A. (2017). *Steinoff didn't tell investors about nearly \$1 billion in deals*. Reuters. <https://www.reuters.com/article/business/steinhoff-didnt-tell-investors-about-nearly-1-billion-in-deals-idUSKBN1D81BY>. [in English].
 14. Naude, P., Hamilton, Br., Ungerer, M., Malan, D., De Klerk, M. (2018). Business Perspectives on the Steinoff Saga. *USB Management Review*, June Special Report. https://www.researchgate.net/publication/337740231_BUSINESS_PERSPECTIVES_ON_THE_STEINHOFF_SAGA_SPECIAL_REPORT_JUNE_2018. [in English].
 15. Large Scale Agriculture. (2018). *Why agroholdings go bankrupt. The case of Mriya*. <https://www.largescaleagriculture.com/home/news-details/why-agroholdings-go-bankrupt-the-case-of-mriya>. [in English].
 16. Consolidated Financial Statements. International Accounting Standards Board. 2013. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_065#Text. [in Ukrainian].

17. Regulation (EU) 2017/1131 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on money market funds. *Official Journal of the European Union*, 169, 30.6.2017, 8–45. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/1131/oj/eng>. [in English].
18. Disclosure of Ultimate Beneficial Owners. Think brave. https://biz.ligazakon.net/aktualno/14090_rozkrittya-nformats-pro-kntsevikh-benefitsarnikh-vlasnikv. [in Ukrainian].
19. AML Directives: how they change the “rules of the game”?. I-C-G. <https://i-c-g.com.ua/aml-direktivi-shho-tse-za-dokumenti-ta-yak-voni-zminyuyut-pravila-gri-v-mizhnarodnomu-biznesi/?lang=uk>. [in Ukrainian].
20. Analysis of violations of professional requirements by audit entities regarding the quality of audit services for 2023. Resolution of the Council of the Audit Chamber of Ukraine dated 29.02.2024, protocol No. 135. [in Ukrainian].